

## МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ СТВОРЕННЯ МОЛОЧНИХ КОРІВ БАЖАНОГО ТИПУ

В породоутворювальному процесі вирішальними факторами успіху, за твердженням М.В. Зубця [4], є: на першому етапі – зміна типу вихідних порід, розширення генетичної різновидності ознак; на другому – одержання тварин бажаного типу із забезпеченням у подальшій селекції умов для його збереження, зменшення мінливості та створення тварин із стійкою спадковістю. Тому для успішної племінної роботи з новоствореними та існуючими породами основною задачею є розробка моделей бажаного типу худоби як мети селекції [2,5,7,8,9].

Визначенням цільових стандартів продуктивності і бажаного типу супроводжуються усі програми створення українських порід і типів молочної худоби [3,6,10,11,12]. Методики обґрунтування та розрахунку бажаного типу наразі не існує, проте для досягнення рівня бажаного типу система селекції повинна враховувати наступні основні вимоги: оцінка та добір тварин за комплексом ознак враховує економічну та селекційну значимість кожної з них; враховує корелятивні зв'язки між ознаками, зміну величини й характеру цих зв'язків у процесі зміни поколінь; одночасне поліпшення всіх селекціонованих ознак; наближення селекціонованої популяції до рівня бажаного типу одночасно за всіма ознаками.

Існуючі вимоги до екстер'єру модельного типу як правило носять описовий характер і не дають уявлення про величину та розвиток конкретних ознак тварини. У зв'язку з цим наші дослідження були спрямовані на розробку екстер'єрних особливостей бажаного типу тварин новоствореної української чорно-рябої молочної породи в системі лінійної класифікації та вивчення продуктивних і екстер'єрних показники корів-первісток віднесених за оцінкою до бажаного типу з визначенням для них оптимальних параметрів статей будови тіла.

**Матеріал та методи досліджень.** Дослідження проводили за методикою лінійної класифікації [1] у провідних селекційних стадах з розведення української чорно-рябої молочної породи. Визначення бажаного розвитку 14 описових ознак екстер'єру базується на промірах та окомірній оцінці з градацією у межах 9-ти бальної шкали.

Методика ґрунтується на переведенні описової характеристики екстер'єрного типу в числове вираження, урахуванні рівня та спрямованості кореляційних зв'язків між оціночними статтями та надоем і на вираженості екстер'єрних ознак групи корів, оцінених вищим балом за статтями, притаманними тваринам молочного типу.

**Результати досліджень.** Група тварин запропонована до бажаного молочного типу сформована за результатами окомірної оцінки 9-ти бальної шкали з оцінкою їх найвищим балом. Як свідчать дані таблиці, послідовне

**Проміри будови тіла та продуктивність корів-первісток української чорно-рябої молочної породи, залежно від оцінки, та параметри бажаного типу**

| Проміри та індекси будови тіла  | Бали за оцінку |       |       |       |       |       |       | Параметри бажаного типу |
|---------------------------------|----------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------------------------|
|                                 | 3              | 4     | 5     | 6     | 7     | 8     | 9     |                         |
| Оцінено тварин                  | 20             | 46    | 95    | 149   | 14    | 70    | 6     | 400                     |
| Проміри, см: висота в холці     | 131,7          | 133,1 | 131,5 | 131,7 | 132,4 | 133,5 | 135,8 | 135                     |
| крижах                          | 138,3          | 139,7 | 139,5 | 139,7 | 140,7 | 142,6 | 144,8 | 145                     |
| глибина грудей                  | 70,1           | 72,6  | 71,2  | 71,5  | 72,2  | 72,5  | 74,2  | 74                      |
| ширина грудей                   | 42,0           | 43,9  | 42,7  | 42,9  | 43,3  | 42,3  | 43,4  | 43                      |
| ширина в: маклаках              | 49,2           | 51,3  | 50,3  | 50,4  | 50,6  | 50,7  | 51,2  | 51                      |
| кульшах                         | 48,0           | 49,0  | 48,5  | 48,4  | 48,7  | 48,9  | 48,7  | 49                      |
| сідничних горбах                | 34,8           | 35,6  | 35,1  | 35,1  | 35,2  | 34,9  | 35,1  | 35                      |
| навскісна довжина: заду         | 51,6           | 53,0  | 51,9  | 52,0  | 52,2  | 51,8  | 51,5  | 52                      |
| тулуба                          | 160,6          | 164,4 | 162,5 | 161,9 | 163,6 | 163,2 | 161,6 | 162                     |
| обхват: грудей                  | 187,8          | 192,0 | 185,0 | 188,0 | 189,7 | 188,1 | 193,0 | 193                     |
| п'ястка                         | 18,2           | 18,5  | 18,1  | 18,3  | 18,3  | 18,4  | 18,4  | 18                      |
| Обхват                          | 122,7          | 135,6 | 135,1 | 136,1 | 137,9 | 142,6 | 142,8 | 143                     |
| Глибина передньої чверті        | 21,3           | 24,1  | 23,5  | 23,8  | 25,1  | 23,3  | 23,6  | 24                      |
| Відстань від дна до землі       | 58,7           | 62,1  | 62,9  | 62,9  | 63,0  | 62,6  | 62,8  | 63                      |
| Довжина передньої частини       | 12,7           | 16,3  | 14,8  | 14,6  | 14,4  | 16,4  | 16,7  | 17                      |
| Довжина                         | 38,7           | 40,6  | 40,4  | 41,3  | 41,5  | 42,6  | 42,7  | 43                      |
| Ширина                          | 27,3           | 30,7  | 31,6  | 31,9  | 31,9  | 31,3  | 32,1  | 32                      |
| Довжина дійок: передніх         | 5,0            | 5,3   | 5,1   | 5,3   | 5,2   | 5,1   | 5,2   | 5,0                     |
| задніх                          | 4,2            | 4,3   | 4,3   | 4,4   | 4,3   | 4,1   | 4,5   | 4,5                     |
| Діаметр дійок: передніх         | 2,2            | 2,4   | 2,3   | 2,3   | 2,3   | 2,1   | 2,2   | 2,2                     |
| задніх                          | 2,1            | 2,4   | 2,2   | 2,3   | 2,3   | 2,0   | 2,1   | 2,2                     |
| Відстань між дійками: передніми | 14,5           | 17,0  | 16,9  | 17,3  | 16,9  | 16,4  | 16,6  | 17                      |
| задніми                         | 9,0            | 9,5   | 9,8   | 9,3   | 9,2   | 9,1   | 9,2   | 9                       |
| Жива маса, кг                   | 522            | 554   | 502   | 525   | 530   | 525   | 561   | 560                     |
| Надій, кг                       | 3883           | 4238  | 4575  | 4715  | 5127  | 5616  | 7439  | 7000                    |
| Вміст жиру, %                   | 3,87           | 3,96  | 3,87  | 3,91  | 3,79  | 3,66  | 3,69  | 3,80                    |

зростання показників лінійної класифікації від низького (3 бали) до максимального (9 балів) не характеризується аналогічною закономірністю збільшення промірів будови тіла. З покращенням вираженості молочного типу в оцінених тварин помітно збільшились проміри висоти в холці та крижах і проміри, що характеризують розвиток грудної клітини – глибина й

обхват. Тобто, середні величини промірів наглядно показують, що серед тварин кожної групи, незалежно від величини оцінки, зустрічаються особини з окремими промірами, розвиток яких є бажаним для модельної тварини, проте за рівнем продуктивності вони мають суттєве відставання. Цей факт ще раз підтверджує, що окомірним оглядом тварин, який лежить в основі методики лінійної оцінки екстер'єру, перш за все, визначають анатомічну гармонійність будови тіла, фіксуючи недопустимі для племінних корів недоліки, а проміри будови тіла вважаються важливим доповненням.

Наведені дані зв'язку показників оцінки з продуктивністю переконливо свідчать про те, що високий рівень надоїв адекватний показникам лінійної класифікації, вказуючи черговий раз на вирішальність ролі екстер'єрного типу в селекції молочної худоби. Добір корів за типом суттєво вплине на ефективність селекції за молочною продуктивністю.

У якості характеристики екстер'єру модельної корови української чорно-рябої молочної породи можуть служити середні величини промірів високопродуктивних тварин з надоєм вище 7000 кг молока за першу лактацію, які знаходяться у межах розроблених нами стандартних значень промірів будови тіла для корів-первісток цієї породи і становлять у величинах промірів для статей екстер'єру: висота в холці – 135 та крижах – 145 см, глибина грудей – 74 та ширина – 43 см, ширина в маклаках – 51, у кульшах – 49 та сідничних горбах – 35 см, навскісна довжина заду – 52 та тулуба – 162 см, обхват грудей – 193 та п'ястка – 18 см.

Проміри вимені корів-первісток української чорно-рябої молочної породи, віднесених за лінійною оцінкою до бажаного молочного типу, дозволили також визначити для них цільові породні параметри за основними морфологічними ознаками на планову перспективу.

Поряд з пропорційним розвитком, ванноподібною формою, міцним прикріпленням передніх і задніх частин, відмінною вираженістю центральної зв'язки, рівним дном, дійками циліндричної форми вим'я корів бажаного типу повинно відповідати мінімальним вимогам показників величини в обхваті (143 см), довжини (43 см), ширини (32 см), глибини передньої чверті (24 см) розміщення його дна від землі (63 см), відповідною відстанню між передніми та задніми дійками (17 та 9 см), діаметром дійок (2,2 см), довжиною передніх (5,0 см) та задніх дійок (4,5 см).

Отже, на підставі експериментальних даних лінійної оцінки та кореляційних зв'язків між ними і надоєм встановлено бажану вираженість екстер'єрного типу корів-первісток новоствореної української чорно-рябої молочної породи в загальній єдності основних описових статей, які входять до складу системи лінійної класифікації.

Визначені параметри лінійних промірів будови тіла та морфологічних ознак вимені в абсолютних величинах промірів для корів бажаного типу будуть суттєвим доповненням в практичній селекції для об'єктивності оцінки тварин за екстер'єрним типом.

**Висновки.** 1. Модельний екстер'єрний тип молочної корови характеризується бажаним розвитком статей будови тіла і вимені притаманних

тваринам даної породи у співвідносній гармонії розвитку всього організму, який забезпечує конституціональну міцність та високу продуктивність тварин.

2. Оцінка корів молочних порід за методикою лінійної класифікації дозволяє з високим ступенем вірогідності проводити добір корів-первісток бажаного (високомолочного) типу.

3. Проміри будови тіла та вимені, які характеризують розвиток екстер'єру корів бажаного молочного типу, вірогідно доповнюють окомірну класифікацію та дозволяють визначити цільові параметри лінійного розвитку оцінюваних статей.

### Література

1. Бащенко М., Хмельничий Л. Лінійна оцінка екстер'єру корів молочних порід // Тваринництво України. – 1998. – № 10. – С. 9-12.
2. Бич А.И. Селекционная работа с молочным и молочно-мясным скотом // Зоотехния. – 2002. – № 6. – С. 5-8.
3. Близниченко В.Б., Мокеев А.С. Создание украинского массива новой красной молочной породы // Создание новых пород сельскохозяйственных животных. – М.: ВО “Агропромизат”, 1987. – С. 85-91.
4. Зубець М.В. Наукові тенденції породоутворення в скотарстві України // Вісник аграрної науки. – 1994. – № 6. – С. 74-83.
5. Зубець М.В., Буркат В.П. Про радикальний перегляд теорії селекції // Вісник сільськогосподарської науки. – 1987. – № 11. – С. 80-82.
6. Недава В.Е., Ефименко М.Я. Методика виведення українського типу чорно-пестрого скота // Методики наукових досліджень по селекції в скотіводстві. – К., 1984. – Ч. 1. – С. 45-55.
7. Полупан Ю., Близниченко В. Модельне тварина і цільові стандарти створюваної породи скота // Молочне і м'ясне скотіводство. – 1995. – № 1. – С. 24-25.
8. Потемкин Н.Д. Теория и методы зоотехнической оценки конституции и экстерьера сельскохозяйственных животных // Теория и практика разведения с.-х. животных / Сб. тр. ВАСХИЛ. – М., 1961. – С. 63-69.
9. Практична результативність новітніх теорій та методології селекції / М.В. Зубець, В.П. Буркат, М.Я. Єфіменко та ін. // Вісник аграрної науки. – 2002. – № 12. – С. 73-77.
10. Програма селекції української червоної молочної породи великої рогатої худоби на 2003-2012 роки / Д.М. Микитюк, А.М. Литовченко, В.П. Буркат, Ю.П. Полупан та ін., К., 2004. – 214 с.
11. Програма селекції української чорно-рябої молочної породи великої рогатої худоби на 2003-2012 роки / Ю.Ф. Мельник, Д.М. Микитюк, В.А. Пищолка та ін. За ред. В.П. Бурката і М.Я. Єфіменка. – К., 2003. – 83 с.
12. Рубан Ю.Д. Селекція худоби на споживання і використання об'ємистих кормів // Новое в методах зоотехнических исследований. – Харьков, 1992. – Ч. 1. – С. 3-5.